

Position Paper – Cijfers over explosievenopsporing in Nederland

Met enige regelmaat duiken er cijfers op over de effectiviteit van explosievenopsporing. De discussie over de effectiviteit van explosievenopsporing is natuurlijk niet nieuw. Al sinds de oprichting van de Vereniging voor Explosieven Opsporing (VEO) wordt over dit onderwerp het gesprek gevoerd; zowel intern als extern met de opdrachtgevers. Voor de opdrachtgevers is het storend, zowel in hun planning als in hun budgetten, wanneer er nooit explosieven worden aangetroffen bij opsporingsacties. Voor de branche is het ook schadelijk. De opsporingsbedrijven willen zinvol werk uitvoeren. Grondlagen detecteren die eerder zijn ontgraven, of onnodig objecten in de bodem benaderen, hoort daar simpelweg niet bij.

Deze Position Paper geeft een aanzet over hoe deze cijfers te duiden. Waar komen deze cijfers vandaan? In welk perspectief dienen de cijfers te worden bekeken? En hoe kan worden voorkomen dat detectie en benadering wordt ingezet voor projecten waar dit niet nodig is?

De ene melding van aangetroffen munitie is de ander niet

Eén van de cijfers die de leden van de VEO regelmatig tegenkomen, gaat over de verhouding tussen 'spontaan aangetroffen' explosieven en explosieven die zijn aangetroffen door een CS-OOO gecertificeerd opsporingsbedrijf. Zo zei mr. ing. J.H. Dronkers, secretaris-generaal van het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat, tijdens de VEO Netwerkdag in 2023 dat negentig procent van de explosieven in Nederland spontaan wordt aangetroffen en niet door explosievenopsporing. Wat hij hiermee bedoelt, is dat negentig procent van de meldingen bij de Explosievenopruimingsdienst (EODD) niet wordt gedaan door een opsporingsbedrijf.

Dit cijfer klinkt heftig, maar wordt vaak verkeerd geïnterpreteerd. Zo wordt het aantal meldingen van aangetroffen munitie vaak gelijkgesteld aan de hoeveelheid aangetroffen munitieartikelen. Dit is niet terecht. Een melding van een onverwachts aangetroffen explosief betreft meestal één munitieartikel, terwijl een melding van aangetroffen munitie bij een opsporingsactie regelmatig een grote hoeveelheid munitieartikelen betreft. Een melding van aangetroffen munitieartikelen door een opsporingsbedrijf gelijkstellen aan een melding van één onverwachts aangetroffen munitieartikel zorgt daarom voor een vertekend beeld.

Onverwachts aangetroffen of niet geïdentificeerd arbeidsrisico?

Belangrijker is dat de meldingen die niet door opsporingsbedrijven zijn gedaan soms geduid worden met de term 'spontaan aangetroffen' munitie. Dit schetst het beeld van mensen die door het bos lopen, 'spontaan' een granaat aantreffen en de EODD bellen. Dit is echter eerder de uitzondering, en niet de regel. Onverwachts aangetroffen munitie betreft meestal munitie die wordt aangetroffen door grondroering. Dit gebeurt door aannemers en projectontwikkelaars, maar soms wordt de munitie ook aangetroffen door burgers met detectieapparatuur. Die amateurspeurder gaat bewust op zoek naar objecten in de grond. Maar of het nu gaat om de burger of de aannemer, er kan moeilijk gesproken worden over het 'spontaan' aantreffen van munitie.

Wanneer een aannemer munitie aantreft, moet de vervolgvraag zijn of de aannemer wel conform het Arbeidsomstandighedenbesluit heeft gewerkt. In artikel 4.10 staat dat bedrijven, om een veilige werkomgeving voor hun medewerkers te bieden, bij werkzaamheden waarbij mogelijk ontplofbare oorlogsresten kunnen worden aangetroffen, een oriënterend onderzoek dienen uit te voeren. De vraag is dus of deze aannemer rekening heeft gehouden met de mogelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten. Wanneer hiervan geen sprake is, dan is er niet zozeer sprake van een 'spontaan' aangetroffen explosief, maar van een niet-geïdentificeerd arbeidsrisico, waarvoor de werkgever en opdrachtgever geen beheersmaatregelen hebben getroffen.

De Inspectie SZW heeft geconstateerd dat dit laatste regelmatig het geval is. In haar rapportages over het 'Werken in verontreinigde grond', waarvan de laatste is uitgebracht in 2015, bericht zij over de omgang met explosieven door werkgevers en opdrachtgevers. In de rapportage van 2013 meldt de Inspectie dat op twaalf locaties zware explosieven zijn aangetroffen, waarbij in alle gevallen vooraf bekend was dat het gebied verdacht was op bombardementen. Er was echter geen nader onderzoek uitgevoerd. In haar rapportage van 2015 meldt zij dat 'de overtreding die het meest voor kwam, is het ontbreken van informatie (...) over de aanwezigheid van explosieven. Ondanks dat deze informatie vaak te halen is uit historische gegevens.

Kortom, het klopt dat ongeveer negentig procent van de meldingen bij de EODD niet afkomstig is van opsporingsbedrijven. Maar dat negentig procent van de explosieven in Nederland 'spontaan' wordt aangetroffen is onjuist.

Waarom worden er bijna nooit explosieven aangetroffen bij opsporingsacties?

Een ander belangrijk cijfer dat de rondte doet, is dat bij ongeveer negentig procent van de opsporingsacties geen explosieven wordt aangetroffen. Dit klopt niet. Het getal is namelijk hoger. Naar alle waarschijnlijkheid wordt bij 95 procent van de opsporingsonderzoeken geen enkel explosief aangetroffen (zie het kader).

Bij 95 procent van de opsporingsonderzoeken wordt geen explosief aangetroffen.

Het cijfer van negentig procent is door onderzoekers afgeleid van de database met UO-nummers van de EODD. UO-nummers zijn aanduidingen die worden gegeven aan aangemelde opsporingsacties. Deze opsporingsacties worden bij de EODD aangemeld door het opsporingsbedrijf. Opsporingsbedrijven vragen echter alleen een UO-nummer aan op het moment dat zij in de detectiefase van het onderzoek objecten in de bodem hebben gedetecteerd die mogelijk een explosief zouden kunnen zijn. En omdat ongeveer de helft van de opsporingsonderzoeken niet voorbij de detectiefase komt, komt het in werkelijkheid nog veel vaker voor dat er geen explosieven worden aangetroffen bij opsporingsonderzoeken.

De opsporingsbedrijven worden vaak negatief aangesproken op deze cijfers. Dit is vaak niet terecht. Ten eerste omdat het niet raar is dat bij een opsporingsactie geen explosieven worden aangetroffen. Hierbij helpt een voorbeeld om dit statement te illustreren:

- Een gebied wordt afgebakend op een achtergebleven vliegtuigbom. In dit geval wordt correct gekozen voor een afbakeningsmethode waarbij een straal van vijftig meter wordt getrokken.
- Door de grondsamenstelling is de conclusie dat vliegtuigbommen tot vijf meter diep kunnen zijn ingedrongen in de bodem.
- Het opsporingsbedrijf krijgt de opdracht om binnen het verdachte gebied een straal van 10 meter, tot 2 meter diepte vrij te geven. Deze opdracht wordt gegeven in het kader van de arbeidsveiligheid. Alleen in de eerste twee meter zal grondroering plaatsvinden.
- Het opsporingsbedrijf krijgt hiermee in feite de opdracht om nog geen 2 procent van het totale volume van het verdachte gebied te detecteren. De kans dat het opsporingsbedrijf niets aantreft is bij ieder project dus vele malen groter, dan dat zij wel explosieven aantreft.

Onnodige opsporing voorkomen? Vraag tijdig een vooronderzoek aan!

Niettemin wordt detectie en benadering ook te vaak onnodig ingezet als beheersmaatregel, doordat gebieden of bodemlagen onnodig als verdacht worden aangemerkt. Een deel van het probleem is dat veel van de opdrachtgevers van opsporingsbedrijven, zoals projectontwikkelaars en aannemers, niet goed op de hoogte zijn van de verplichting tot onderzoek voordat zij hun werkzaamheden starten. Zo komt het regelmatig voor dat aannemers en projectontwikkelaars er pas vlak voor aanvang van de werkzaamheden achter komen dat ze OO-onderzoek moeten doen. Adviesbureaus worden vervolgens om 5 voor 12 gebeld of zij een vooronderzoek kunnen uitvoeren. Dit kan niet, omdat de projectontwikkelaar op zeer korte termijn aan de slag wil en de doorlooptijden van deze onderzoeken langer zijn.

De enige optie voor de projectontwikkelaar is dan om een opsporingsbedrijf te vragen het gebied te detecteren, op alle mogelijke typen explosieven. Dit terwijl het gebied bij tijdig aangevraagd vooronderzoek door een adviesbureau mogelijk als onverdacht was aangemerkt. Bij een tijdig aangevraagd vooronderzoek had onnodige opsporing voorkomen kunnen worden.

Meer diepgang in het historisch vooronderzoek, leidt tot effectievere opsporing

Een ander deel van het probleem is dat een deel van de opdrachtgevers niet bereid is te investeren in een goed uitgevoerd historisch vooronderzoek. Er wordt adviesbureaus gevraagd slechts oriënterend onderzoek uit te voeren waarbij er veel gegund wordt op basis van de laagste prijs, zonder de uitgangspunten van het CS-VROO te volgen. Hierdoor wordt op veel locaties slechts een indicatieonderzoek wordt uitgevoerd van de oorlog-speriode (onderzoek conflictperiode). De grondroerende werkzaamheden die na de oorlog hebben plaatsgevonden (onderzoek na-conflictperiode) worden niet meegenomen in het onderzoek. Aangezien vrijwel overal in Nederland gevochten is tijdens de oorlog, zijn er op het eerste oog altijd indicaties voor mogelijk achtergebleven explosieven. Dit leidt ertoe dat veel gebieden onnodig als verdacht worden aangemerkt.

Een goed uitgevoerd vooronderzoek, waarin ook de na-conflictperiode wordt meegenomen, had de gebieden mogelijk als onverdacht aangemerkt. Hierbij is namelijk veel meer aandacht voor het vinden van contra-indicaties. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de grote hoeveelheid grondroeringen ten tijde van de Wederopbouw. Door het OO-onderzoek mee te nemen in de ontwerpfase en te investeren in een goed uitgevoerd historisch onderzoek kunnen opdrachtgevers voorkomen dat er onterecht een beroep op opsporingsbedrijven wordt gedaan. Of dat opsporingsbedrijven beter weten naar welke objecten in de bodem zij dienen te zoeken, waardoor de opsporingskosten voor de opdrachtgevers significant zullen dalen.

CONCLUSIE

- De meeste meldingen bij de EODD worden inderdaad niet door opsporingsbedrijven gedaan. De meeste meldingen van explosieven die 'onverwachts' worden aangetroffen zijn eigenlijk meldingen van niet vooraf geïdentificeerde arbeidsrisico's. Ook vinden opsporingsbedrijven regelmatig enorme hoeveelheden munitieartikelen.
- Bij 95 procent van de opsporingswerkzaamheden worden geen explosieven aangetroffen. De oorzaak hiervoor is tweeledig: opsporingsbedrijven zoeken zelden volledige verdachte gebieden af, maar veel gebieden zijn ook onterecht als verdacht aangemerkt door summier vooronderzoek.

Het goede nieuws is dat de oplossing voor het probleem bekend is. Beide cijfers kunnen worden verbeterd door meer aandacht voor ontplofbare oorlogsresten in de ontwerpfase van projecten. Een aantal grote opdrachtgevers, zoals Rijkswaterstaat, ProRail en het Havenbedrijf Rotterdam, hebben dit al in hun werkprocessen geïntegreerd. Zij voorkomen hiermee dat werknemers onnodig risico's lopen, maar voorkomen ook onnodige beheersmaatregelen, zoals explosievenopsporing in naoorlogs geroerde bodemplagen.

De VEO ziet daarom graag zien dat bij alle opdrachtgevers meer aandacht komt voor het onderwerp 'ontplofbare oorlogsresten', en vooral dat er meer tijd en aandacht wordt besteed aan de uitvoering van historische vooronderzoeken.

De VEO is en blijft hiervoor graag gesprekspartner met de opdrachtgevers van onze leden.

**Vereniging voor
Explosieven Opsporing**

Rijksstraatweg 69
4194 SK Meteren

Postbus 159
4190 CD Geldermalsen

Telefoon 0345 - 47 13 93

info@explosievenopsporing.nl
www.explosievenopsporing.nl